

TÁC ĐỘNG CỦA CHIẾN LƯỢC NGA - TRUNG - MỸ ĐỐI VỚI KHU VỰC CHÂU Á – THÁI BÌNH DƯƠNG VÀ VIỆT NAM. TRIỂN VỌNG

TS. Nguyễn Cảnh Toàn
Viện Nghiên cứu Châu Âu

Phần I: Nhận định chung

Không phải ngẫu nhiên thế giới thừa nhận rằng, thế kỷ XXI là thế kỷ của Châu Á – Thái Bình Dương (CA-TBD) mà Đông Nam Á là “trái tim” của nó.

CA-TBD không chỉ có dân số đông nhất thế giới, mà còn là một khu vực có nền kinh tế phát triển năng động nhất, tập trung nhiều của cải vật chất nhất, nơi sẽ tồn tại nhiều “điểm nóng” nhất của thế giới và vì vậy cũng là nơi tập trung sự chú ý của nhiều “ông lớn” nhất. Việt Nam là một trong những điểm nóng của khu vực này.

Để có nhận định chính xác về tác động của mối quan hệ Mỹ - Trung - Nga đối với khu vực CA-TBD và Việt Nam, xu thế của khu vực này trong tương lai gần, cần có tư duy và phương pháp tiếp cận mới trong bối cảnh quốc tế mới.

Tình hình tại CA-TBD và Việt Nam ngày một phức tạp và căng thẳng và thật không dễ nhận biết thực sự tác động của mối quan hệ Nga, Mỹ và Trung Quốc ở khu vực này ra sao. Cần cố gắng gạt bỏ lớp “hòa mù” hay những chiêu “đương đông, kích tây” để hiểu đúng bản chất chiến lược của các “ông lớn” và quan hệ của họ tác động ra sao đối với Việt Nam. Cần có giải đáp chính xác cho

các câu hỏi mới có thể có đối sách đúng đắn và sẽ lường trước, điều chỉnh chính sách nhằm hạn chế tối đa những tổn thất (nếu có), đó là:

- Trước hết, thực chất đây là bài toán lợi ích, xoay quanh trục “CA-TBD và Việt Nam”. Với bài toán này, cái “lỗi thật sự” của Nga, Mỹ và Trung Quốc ở đây là gì? Cái gì giữa họ và Việt Nam có lợi ích song trùng, tam trùng, tương đồng với nhau? Cái gì là xung đột, còn cái gì tuy “đồng sàng” nhưng “dị mộng”?

- Thực trạng, triển vọng chiến lược, sách lược và các chính sách thật sự của 3 nước lớn Nga, Mỹ và Trung Quốc là gì?

- Động cơ, mục đích, phương thức tiến hành để đạt được tối đa lợi ích và giảm tối đa về thiệt hại (nếu có) của các bên ?

- Quan hệ tay ba giữa Nga, Mỹ và Trung Quốc với nhau?

- Quan hệ giữa Nga, Mỹ và Trung Quốc với Nhật Bản, Ấn Độ, Australia, Hàn Quốc và các nước khác trong đó có ASEAN?

- Các quan điểm mới về tình hình quốc tế trong bối cảnh mới và xu hướng phát triển của CA-TBD;

- Lợi ích chiến lược trực tiếp của các quốc gia lớn như Nga, Mỹ, Trung Quốc? Các quốc gia liên quan khác hoặc có lợi ích gián tiếp, lợi ích phụ thuộc với ba “ông lớn” nói trên gồm Nhật Bản, Ấn Độ, Australia, Hàn Quốc và ASEAN trong đó có Việt Nam như thế nào?

- Các kết quả nghiên cứu khoa học, các nhà nghiên cứu trên thế giới đều đánh giá thế kỷ XXI là thế kỷ của CA-TBD. Do vị trí, vai trò ngày càng quan trọng như thế buộc các nước, nhất là các cường quốc đều có những điều chỉnh chiến lược, nhằm tăng cường ảnh hưởng, bảo vệ lợi ích của mình ở khu vực này;

- Một mặt, các quốc gia lớn tuy vẫn coi trọng Liên hợp quốc và các luật pháp quốc tế, trong đó có Công ước Liên hiệp quốc về Luật Biển, 1982 (United Nations Convention on Law of the Sea - UNCLOS) nhưng các lợi ích như: Lợi ích quốc gia, lợi ích dân tộc; Lợi ích nhị trùng, tam trùng; Hợp tác các bên cùng có lợi / “Win - Win Solutions”... thì không thể lúc nào cũng đạt được.

Với “Win – Win Solutions” - cả hai cùng thắng, thậm chí cả ba (gồm cả hai cùng thắng và thế giới cũng vậy) không phải lúc nào cũng thỏa thuận được hoặc đạt được khi Việt Nam kiên trì với đường lối độc lập tự chủ - sự tiếp nối quan điểm đã rất thành công trong chiến tranh giải phóng dân tộc trong bối cảnh quốc tế mới hiện nay. Trong trường hợp đó cần đề phòng bị “đắm sau lưng” khi “đi xiếc trên dây”. Đây không chỉ là vấn đề thuần túy thừa kế kinh nghiệm của Đảng và

nhân dân ta trong chiến tranh giải phóng, mà còn là vấn đề khoa học, khoa học chính trị, khoa học liên ngành và nghệ thuật. Đây là vấn đề rất khó, không phải lúc nào cũng cân bằng với các bên và không phải lúc nào cũng thành công. Chúng ta cố gắng để đạt được lợi ích tối đa và thiệt hại tối thiểu.

Như mọi người đều biết rằng:

- CA-TBD chiếm 40% tổng diện tích trái đất, 41% dân số (gần 3,6 tỷ người), 61% GDP, 47% tổng thương mại quốc tế và 48% nguồn vốn đầu tư trực tiếp nước ngoài của thế giới.

- CA-TBD tập trung 65% nguồn nguyên liệu toàn cầu và có nhiều tuyến đường giao thông biển quan trọng bậc nhất thế giới.

- CA-TBD chịu tác động đồng thời của hai quá trình *toàn cầu hoá và khu vực hoá*, với các tổ chức như Hiệp hội các nước Đông Nam Á (*Association of Southeast Asian Nations/ASEAN*) và các diễn đàn, như Diễn đàn Kinh tế CA-TBD (*Asia-Pacific Economic Cooperation/APEC*), Diễn đàn kinh tế thế giới về Đông Á (*World Economic Forum on East Asia/WEFEA*), Hiệp định Đối tác xuyên CA-TBD sẽ ký vào cuối 2012 (*Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement /TPP*)...;

- CA-TBD có ba trung tâm sức mạnh kinh tế là Mỹ, Nhật Bản và Trung Quốc (Năm 2010, Trung Quốc đã vượt qua Nhật Bản, vươn lên vị trí nền kinh tế lớn thứ hai thế giới sau Mỹ) và các nước công nghiệp

mới đang phát triển rất thành công, đạt chỉ số cao về tăng trưởng kinh tế.

- Tại CA-TBD đang diễn ra quá trình cạnh tranh và hợp tác đan xen, trong đó nổi lên là sự tranh giành ảnh hưởng quyết liệt giữa Mỹ và Trung Quốc, khi ở đây chưa có một cơ chế đa phương thống nhất về an ninh tập thể; hệ thống an ninh chính trị-quân sự dựa chủ yếu trên các hiệp định và thoả thuận song phương như: Hiệp ước An ninh Nhật-Mỹ, Hiệp ước về Phòng thủ chung giữa Mỹ và Hàn Quốc, Thoả thuận giữa các nước tham gia khối ANZUC (Australia, Niu Dilân, Anh, Malaixia, Singapo). Do đó, các tổ chức khu vực thường có xu hướng kết hợp các mục đích kinh tế với lợi ích an ninh.

- CA-TBD hiện đang tồn tại các "điểm nóng" ở eo biển Đài Loan, Đông Bắc Á, Biển Đông, eo biển Malacca... Trong đó tiềm ẩn nguy cơ xung đột do tranh chấp lãnh thổ; mâu thuẫn sắc tộc, tôn giáo; tình hình chính trị nội bộ bất ổn trong từng nước riêng lẻ; nạn khủng bố; cướp biển; buôn lậu vũ khí, ma tuý và di dân bất hợp pháp. Trong bối cảnh còn nhiều phức tạp, các nước đang có sự điều chỉnh chiến lược.

- CA-TBD đang tập trung hiện đại hoá quân đội và tăng cường sức mạnh quốc phòng. Tổng chi phí quân sự của các nước trong khu vực gần tương đương với chi phí quân sự của tất cả các nước thuộc Liên minh Châu Âu và đang có xu hướng vượt EU.

- CA-TBD tập trung ít nhất 8 quốc gia có lực lượng quân sự với số quân đông nhất thế giới gồm: Mỹ, Trung Quốc, Ấn Độ, Cộng hoà Dân chủ Nhân dân (CHDCND) Triều Tiên, Nga, Hàn Quốc, Pakisxtan..., chiếm 23% thị trường vũ khí thế giới.

Do tầm quan trọng của khu vực CA-TBD, một số nước lớn tiến hành những bước điều chỉnh chiến lược đối với khu vực, trước hết phải kể đến Mỹ, Nga, Trung Quốc, Nhật Bản và Ấn Độ. Ngoài ra có thể thêm Australia, Hàn Quốc.

Bài viết này chủ yếu tập trung phân tích vai trò của Nga ở khu vực CA-TBD, đó là:

- Lợi ích chiến lược của Nga. Những điểm tương đồng và dị biệt về lợi ích chiến lược của Nga ở khu vực này so với Mỹ và Trung Quốc;

- Chiến lược giữa Nga với Mỹ và Trung Quốc thông qua bài toán lợi ích quốc gia, dân tộc ở khu vực CA-TBD;

- Những tác động, ảnh hưởng của việc điều chỉnh chiến lược của Nga trong cân bằng quan hệ với Mỹ và Trung Quốc đối với khu vực CA - TBD và Việt Nam.

Tổng hòa của những quan hệ đó, cần tiến hành tiếp cận trên các hướng:

- Nghiên cứu nhiều văn kiện nhà nước chính thức, các bài viết có cùng quan điểm của các nhà lãnh đạo, hoạch định chính sách của 3 nước lớn Nga, Mỹ và Trung Quốc, đặc biệt là Nga;

- Nghiên cứu các nhận định, phân tích của các chuyên gia về chính trị, kinh tế, ngoại giao và quân sự trong và ngoài nước liên quan;

- Nghiên cứu, tổng hợp và phân tích các bài báo, tạp chí, các đài của 3 nước lớn Nga, Trung Quốc và Mỹ liên quan đến *khu vực Châu Á - CÁ-TBD và Việt Nam*;

- Các số liệu, dữ kiện thu được khi đi thực tế nghiên cứu năm 2010, 2011, 2012 ở một vài địa phương của Trung Quốc, Nga; tiếp xúc với nhiều tầng lớp dân cư người Nga, lắng nghe người Trung Quốc... nói và nghĩ gì về quan hệ Nga - Mỹ - Trung đối với khu vực Châu Á - CÁ-TBD và Việt Nam;

Từ nghiên cứu, các tài liệu, tư liệu thực tiễn kể trên, có thể đưa ra các đánh giá sau:

- Dự báo 2012 -2020, khu vực Châu Á - CÁ-TBD sẽ tiếp tục thu hút mạnh sự quan tâm chú ý của các nước, nhất là các cường quốc lớn và các nước này đều có những điều chỉnh chiến lược mới, nhằm tăng cường ảnh hưởng, bảo vệ lợi ích của mình ở đây.

- Đã, đang và sẽ là xu thế ứng xử thịnh hành thay thế cho những khái niệm cuối thế kỷ XX, đó là ngày nay, trong bối cảnh toàn cầu mới, *tinh thần, lợi ích và chủ nghĩa dân tộc, tinh thần và lợi ích quốc gia, lợi ích nhóm tổ chức hay lợi ích thực dụng* của nhóm nước đồng quan điểm, đồng quyền lợi đã thay thế hoàn toàn *tinh thần quốc tế vô*

sản trước kia. Ngày nay, trong bối cảnh toàn cầu mới, vấn đề lợi ích dân tộc, lợi ích quốc gia luôn được đặt ra gay gắt. Trong hợp tác phải tương xứng, tương đồng và cả hai đều có lợi, không có sự cho không, biếu không hay vô tư như thời tinh thần nghĩa hiệp của quốc tế vô sản. Campuchia¹, Lào², là hai quốc gia gần gũi nhất với Việt Nam hơn 80 năm, là ví dụ mới nhất.

- Ngày nay ở khu vực Châu Á - CÁ-TBD và Việt Nam, *chiến tranh lớn khó xảy ra nhưng sự căng thẳng bởi sự khiêu khích trắng trợn, sự hăm dọa hay sự đụng độ, xung đột vũ trang ngắn với vũ khí công nghệ cao và có thể ác liệt... là hoàn toàn có thể*, nếu một trong các bên thiếu sự kiên nhẫn, bên yếu mất tinh táo mắc mưu thế dàn trận khiêu khích của nước lớn;

- Năm 2012 sẽ là một *năm bản lề cho việc hình thành một trật tự thế giới mới. Những biến đổi của năm 2012 và những năm tiếp theo sẽ có thể khiến diện mạo khu vực Châu Á - CÁ-TBD và Việt Nam thay đổi.*

TÀI LIỆU THAM KHẢO CHÍNH

Tiếng Việt:

1. Lê Minh Quang: *Chiến lược của một số nước lớn đối với khu vực châu Á - Thái Bình Dương*. Tạp chí Quốc phòng toàn dân, ngày 10.3.2011.

2. NATO có chuyển trọng tâm sang Châu Á – Thái Bình Dương? Báo Quân đội Nhân dân, thứ tư, ngày 16/05/2012.

3. Nguyễn Ngọc Trường, nguyên Đại sứ Việt Nam tại Mexico, Thụy Điển, Phần Lan. *Mỹ khôi phục sức mạnh hải quân ở Châu Á – Thái Bình Dương*. Báo Quân đội Nhân dân, thứ năm, 31/05/2012.

4. Đinh Tuấn Anh. *Singapore và sự can dự của Mỹ ở Châu Á-Thái Bình Dương*. Thứ ba, 28/2/2012. nghiencuubiendong.vn/nghien-cuu-asean/2409-singapore-va-s-can-d-cua-my--chau-a-thai-binh-dng

Tiếng Nga:

5. Наумкин, Виталий Вячеславович, *Восхождение России: Влияние Азиатско-Тихоокеанского региона*. Журнал Международных Исследований, № 2 (73) 6 – 2008г.

6. Алексей Фененко. *Тихоокеанская альтернатива для России. (Итоги президентства Дмитрия Медведева на восточном направлении российской политики)*. Независимая газета, Россия, 28 мая 2012г.

7. Diễn văn của V. Putin được đăng tại website Lenta.ru ngày 2/10/2007, <http://lenta.ru/articles/2007/asymmetry>

8. Подробнее: http://www.ng.ru/courier/2012-05-28/9_alternative.html. Tải ngày 25.7.2012.

9. RusEnergy/16.03.2007 (<http://rusenergy.com/politics/a16032007.htm>)

10. Russkii Zhurnal, ngày 09/12/2007. <http://russ.ru/layout/set/print/reakcii/rossijskie>

_kompanii_ostorozho_osvaivayut_aziatsko_tihookeanskij_region. Tải ngày 25.7.2012.

11. *BC России во втором полугодии 2012 года проведут более 1.000 учений/ Lực lượng vũ trang Nga trong nửa cuối năm 2012 sẽ tổ chức hơn 1000 cuộc tập trận*. russian.china.org.cn 02-06-2012. http://russian.china.org.cn/news/txt/2012-06/02/content_25545114.htm. Tải ngày 25.7.2012.

12. Tefano Felician. *Lotta per l'egemonia nel mar cinese meridionale. AffarInternazionali/ Cuộc đấu tranh giành quyền kiểm soát Biển Đông*. <http://www.affarinternazionali.it/artico...> 12/07/2011. Tải ngày 25.7.2012.

13. Chris Buckley. *China top military paper warns U.S. aims to contain rise*. Beijing/ Tue Jan 10, 2012 . Reuters. <http://www.reuters.com/article/2012/01/10/us-china-usa-defence-idUSTRE8090BT20120110>. Tải ngày 25.7.2012.

14. See Seng Tan. *Singapore's View of the United States' Engagement in the Asia-Pacific*, 2011-07-01, English, Article, Journal or magazine article edition. <http://trove.nla.gov.au/work/157495619?versionId=171677958>. Tải ngày 25.7.2012.

Chú thích:

¹ Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN lần thứ 45 tổ chức tại Phnom Penh trong không khí chia rẽ gay gắt và thái độ của Campuchia trong vụ việc này đã làm nhiều người kinh ngạc. Dự luận tố cáo

Campuchia là con ngựa mồi của Trung Quốc, là kẻ phá vỡ khối đoàn kết ASEAN.

Nhưng thực ra Campuchia không phải là con sâu làm rầu nồi canh hay con ngựa mồi của Trung Quốc. Campuchia, cũng như Lào, Việt Nam và Myanmar, chỉ là phần nổi của tảng băng bành trướng từ phương bắc xuống vùng biển phía nam của Trung Quốc. Từ hơn mười năm qua, Bắc Kinh đã âm thầm mở rộng vòng đai ảnh hưởng xuống các quốc gia phía nam trong mục tiêu truy tìm những nguồn năng lượng mới. Chiến lược mở rộng vòng đai ảnh hưởng của Trung Quốc khá giản dị: mua chuộc sự trung thành bằng tiền.

Trong thời gian từ 1994 đến 2011, Trung Quốc đã đầu tư tổng cộng 8,8 tỷ USD vào Campuchia và trở thành nhà đầu tư lớn nhất ở nước này. Đầu tư của Trung Quốc tập trung vào các ngành thủy điện, khoáng sản, dệt may, ngân hàng, tài chính, du lịch và công nghiệp, và gần đây hơn là vào công tác dò tìm dầu khí trong nội địa Campuchia.

Những khoản đầu tư trực tiếp từ các doanh nghiệp Trung Quốc khoảng 1,19 tỷ USD, chủ yếu vào các ngành khai thác gỗ rừng, khoáng sản, xây dựng và khách sạn. Bắc Kinh còn hứa cho Phnom Penh vay với lãi suất thấp vào bảy lĩnh vực chính như tài chính, y tế, hàng không, thông tin, giao thông - vận tải, đặc biệt là 430 triệu USD để nâng cấp các cơ sở hạ tầng và 20 triệu USD để xây dựng quân y viện và trường đào tạo quân sự.

Trung Quốc còn là nhà tài trợ phát triển cơ sở hạ tầng lớn nhất tại Campuchia với hơn 2,1 tỷ USD như xây dựng và nâng cấp các quốc lộ (1, 2, 3, 4, 6, 7) nối liền biên giới Lào và cao nguyên phía đông đến vịnh Thái Lan và cảng Kompong Som.

Trung Quốc ngày càng “đầu tư” sâu vào Campuchia với nhịp độ ngày càng tăng. Về thương mại, hai bên cam kết nâng kim ngạch thương mại song phương từ 2,56 tỷ USD lên 5 tỷ USD. Đó là chưa kể những khoản tiền mua chuộc, đút lót cho các cấp lãnh đạo Khmer từ trung ương đến địa phương để được dễ dàng trong việc khai thác tài nguyên và xây dựng cơ sở.

Số người Trung Quốc hiện diện chính thức trên lãnh thổ Campuchia khoảng 350.000 người, trong đó 200.000 người thường trú tại thủ đô Phnom Penh.

Trước những khoản tiền khổng lồ này, một chính quyền tham nhũng nặng như Campuchia có thể làm ngơ trong khi Việt Nam đã tốn rất nhiều tiền bạc và xương máu tại Campuchia.

² Sau nhiều lần Việt Nam không tán thành công trình xây dựng đập thủy điện Xayaburi, Lào khởi công rồi hoãn, rồi khởi công rồi hoãn lại. So với Campuchia, Lào có quan hệ bền chặt với Việt Nam hơn. Theo Hãng thông tấn Reuters, ngày 13/7/2012, lần đầu tiên Chính phủ Lào công khai tuyên bố ngừng công trình xây dựng đập thủy điện Xayaburi gây tranh cãi, trị giá 3,5 tỷ USD, trên sông Mê Công sau đề nghị của các quốc gia láng giềng và nhóm môi trường.